

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

“ՄԱՃԿԱՒ”-Ի ԳՐԱԴԱՐԱՆ ...

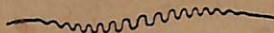
ԻՍ. ՏԵՐ-ՆԵՐՍԻՍՅԱՆ

ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՍԵՐԻԱ N^o — 7

ԽՆՁՈՐԵՆՈՒ ՎՆԱՍՏՈՒՆԵՐԸ

Յ Ե Վ.

ՆՐԱՆՑ ՂԵՄ ԿՈՎԵԼՈՒ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ

Խմբագրության
Խ. ՅԵՐԻՑՅԱՆԻ

Յ Ե Ր Մ Վ Օ Ն
ՀՐԱՏԱՐԱԿԳՈՒԹՅՈՒՆ Շ. Կ. Կ. Կ. ԿՈՄԻՏԵՅԻ
1924

Յ Ե Ր Ե Վ Ա Ն
ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ Հ. Կ. Կ. ԿՈՄԻՏԵՅԻ
1924

080
12-1481

Տպագրված և Հայաստանի պետական համալսարանի գյու-
ղատնտեսական ֆակուլտետի հատուկ հանձնաժողովի հավանու-
թյամբ:

ԽՆՁՈՐԵՆՈՒ ՎՆԱՍԱՏՈՒՆԵՐԸ

Պտղատու ծառերի թշնամիները չափազանց շատ են: Միայն խնձորենու վրա կարելի չե գտնել մոտ 10-12 մեծ և փոքր տեսակի միջատներ, վորոնք տարեցտարի ահա-
գին վնասներ են հասցնում մեր այգիներին: Ապրելով և
իրենց կյանքը մեծ մասամբ անցկացնելով ծառի վրա՝
նրանցից մի քանիսները վնասում են գլխավորապես տե-
րևներին, մյուսները պտուղներին, իսկ վտանք ծառի բունն
ու ճյուղերին: Այդ վնասատուներից ամեն մեկը իրեն
չափով վտանգավոր է խնձորենու համար: Կրծելով
տերևները և հաճախ բոլորովին տերևազուրկ անելով ծա-
ռը, նրանք զրկում են ծառը ողից սնունդ ստանալու հնա-
րավորությունից և այդպիսով թուլացնում, նվազաց-
նում են ծառը, իսկ յեթե չարիքը կրկնվում է մի քանի
տարի շարունակ, ծառը բոլորովին ուժասպառ է լինում,
չորանում է, կամ յեթե չի չորանում՝ գ կվում է բերք
տալու ընդունակությունից, բոլորովին անպետքանում է:

Պտուղների վրա բնակվելով, վնասատուները կամ վո-
չնչացնում են պտուղը ծառի հենց ծաղկման ժամանակ,
չթողնելով, վոր պտուղը դոյանա, կամ թե չե խորանալով
պտղի մեջ՝ ուտում են պտղի ներսը և անպետք դարձ-
նում նրան:

Բնակվելով ծառի բնի կամ ճյուղերի վրա, վնասա-
տու միջատները փչացնում են ծառի վոչ միայն կեղևը,
այլև նրա փայտը. կրծում և փչացնում են ծա-
ռի միջի հյուսվածքը խողովակները, (վորոնցով շարժվում
են հողից և ողից վերցրած հյութերը) և այդպիսով զրկում

թե բողբոջները, թե տերևները և թե պտուղները նրանց զարգացման համար անհրաժեշտ աննդատու նյութերից։ Այսպիսով բոլոր փաստատու միջատներն այնքան վտանգավոր են ծառերի համար, վոր աչքաթող անելը և նրանց դեմ չկռվելը միևնույն է, թե դիտակցաբար ծառը վնասնշացնել։

Զարիքն ավելի մեծ չափեր է ստանում, յերբ այգեգործությամբ զբաղվող ագագնակությունն անձանոթ է լինում փաստատուների և նրանց դեմ կռվելու միջոցների հետ և բերքի վնասնշացումը հաճախ վերագրում է աստվածային պատժի կամ վորհե անհայտ պատճառի։

Մինչդեռ թշնամին ծնվում և մեծանում է ծառի վրա, հենց մեր քթի տակ, և նրա դեմն առնելու միջոցներն այնքան հասարակ են, վոր ամեն մեկը հեշտուն։

Յերկու հանգամանք միայն հարկավոր է աչքի առաջ ունենալ։ Ամենից առաջ պիտի իմանալ հասցրած փեսի պատճառը, այսինքն ճանաչել այն թշնամուն, վոր ծառին այս կամ այն փեսան է հասցնում, և ապա իմանալով պատճառը, առանց հետաձգելու ձեռք առնել այն բոլոր միջոցները, վորոնք անհրաժեշտ են չարիքը բնի մեջ խեղդելու։ Հակառակ դեպքում մեր պտղատու այգիների բերքը շարունակ պակաս կլինի և այգեգործը տուրեցտարի միայն փեսաներ կստանա, ինչպես այդ տեղի ունի մեր այգեգործական շրջաններում։

Այգեգործներին ոգնության գալու նպատակն է, վոր մենք կանգ ենք առնում այստեղ խնձորենու փաստատուների վրա, նկարագրելով նրանցից գլխավորներին, վորոնք ամենից շատ տարածված են մեր յերկրում և առաջարկում ենք մի շարք փորձված միջոցներ, վորոնցով կարելի է մեծ չափերով պակասացնել այն խոշոր փեսաները, վորոնց յենթարկվում են շարունակ մեր խնձորենու ծառերը և այգետերերը։

1. ԽՆՁՈՐԵՆՈՒ ՑԵՅԸ ԿԱՍ ԹԻԹԵՈՒ

Ո՛վ չէ տեսել խնձորենու ցեցը, կամ թրթուրը, ինչպես սովորաբար անվանում են նրան, այն փոքրիկ դեղնավուն վորդուկները, վորոնք սարդի նման փառ կամ վոստայն են կապում խնձորենու տերևների շուրջը, տասնյակներով նստած են լինում բարակ թելիկներից պատրաստված այդ բնում և կրծում, վոննչացնում են տեղերը։ (Տեսնել. 1)

Նկ. 1. ԽՆՁՈՐԵՆՈՒ ԳԵՅԻ ԲԱՆԵՐ

Լինում են տարիներ, յերբ ցեցն այնքան է բազմանում, վոր բոլորովին վոջնչացնելով ծառի տերևները՝ անցնում է պտուղներին, կապում է վերջինները փառով և ահագին ավերումներ առաջացնում խնձորենու վրա: Այս բոլորին ծանոթ վորդը կարծես հանկարծակի յե յերևում և մեր աչքիները տարլներ շարունակ նրանցից ազատվել չեն կարողանում:

Ինքը ցեցը փոքրիկ թիթեռ է, հազիվ 10 միլիմետր

(Տես նկար № 2)

Հասունացած ցեցի քիթուը չեվ նոր վարակված սերեվներ:

յերկարությամբ, յերկու գույգ թևերով, վորոնցից վերևի գույգը լինում է սպիտակ, յերեք շարք սև կետերով, տակի թևերը մոխրագույն են և ավելի փոքր: (Տես նկ. 2.) Այս թիթեռը մեզանում յերևում է հունիսի ըսկզբից սկսած, սկզբում շատ քիչ է աչքի ընկնում, վորովհետև թագնված է լինում այգիների խոտերի մեջ, իսկ հետո բեղմնավորվելով՝ ահագին քանակությամբ թռչկոտում են խնձորենիների վրա թե գիշերները և թե ցերեկով: Այդ ժամանակամիջոցում եգերը բեղմնավորվում են, վորից հետո իրենց համառյա աննշմարելի ձվիկներն ածում են ծառի ճյուղերի վրա 20-40 հատ միատեղ, վորի համար ընտրում են ծառերի բարակ ճյուղերի ծայրերը, ուր տեղավորված են լինում բոլորջները, և վերևից ծածկում են ձվերը հատուկ զեղին հյութով, վորը մի առժամանակից հետո ստանում է ծառի ճյուղի գույնը և

անտեսանելի յե դառնում: Այդ բարակ ծածկոցի տակ ձվիկներից դուրս են գալիս մանրիկ վորդերը և մնում են աշնան և ձմրան ընթացքում անշարժ մինչև գարուն, մինչև վոր ծառերը արձակում են իրենց տերևները: Հենց վոր նոր տերևները յերևում են, վորդուկները դուրս են գալիս ծածկոցի տակից և մտնում թաքմ տերևների մեջ նրանց կլեպի տակը: Հենց այդ ժամանակ ել կարելի յե բացվող բողբոջի առաջին տերևի ծայրին տեսնել սևացած կետ, վորը քանի գնում ավելի մեծանում է և ծածկում ամբողջ տերևը: Սա հետևանք է նոր դուրս յեկած վորդուկների գործունեյության: Յերկու շաբթից հետո սրանք դուրս են գալիս կլեպի տակից և վոջնչացնելով մեկ տերևը՝ անցնում են մյուսին և կամաց կամաց մեծանում ու պարզ տեսանելի յեն դառնում: Մոտ յերկու շաբաթ այդպես տերևները կըծոտելուց հետո վորդերը բավական մեծանում են և իրենց վոտախնով պատելով ճյուղի ծայրը՝ սկսում են ուղղակի լափել և տերևների փափուկ մասերը, թողնելով նրանց յերակները (դամարները) միայն (տես նկ. 1):

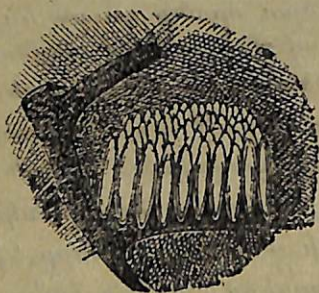
Շատ անգամ վորդերն այնքան են բազմանում, վոր լափելով ծառի ամբողջ տերևները և այլևս կերակուր չունենալով՝ սկսում են խոցել պտուղները: Այս բանը կարելի յեր տեսնել 1922 թվին Յերևանի այգիներում, ուր ցեցը անորինակ չափերի հասնելով փնասում եր վոջ միայն խնձորենուն, այլ և անպետքացնում եր նրա պտուղները:

Յեցի վոտախնը շատ լավ պաշտպանում է վորդերին անձրևներից: Վոտախնի թեղիկներն այնքան խիտ են լինում հյուսված, վոր անձրևի կաթիլները հերս չեն անցնում, իսկ վորդերը վոտախնի մեջ կծկվելով՝ պաշտպանվում են թե անձրևի կաթիլներից և թե ցրտից: Նրանք իրար կպչելով կարծես տաքացնում են միմյանց:

Այս հանգամանքը շատ կարևոր է նկատի ունենալ

և կովի միջոցներ ցեցի դեմ ձեռք առնել նրանց զարգացման հենց սկզբից, յերբ նրանք շատ փոքր և քնքուշ են և վոստաճում դեռ չեն պաշտպանված այնպես, ինչպես մեծացած ժամանակ:

Հունիսի սկիզբներին, իսկ լեռնային շրջաններում հունիսի կեսերին վորդերը հասունանում են և կամ իրենց բների մեջ, կամ ծառի ճյուղերի ու կեղևի բացվածքներում կազմում են հարսնյակ, նորից խմբերով 15-20 վորդը միասին:

Նկար 3. Խնձորենու ցեցը հարսնյակ (կոկոն) կազմած:

Հարսնյակները բարակ, յերկար ձև ունեն և շրջապատված են թափանցիկ սպիտակավուն թելերից հյուսած թաղանթով: Այդ զրուծյան մեջ ցեցը մնում է 2-3 շաբաթ, վորից հետո դուրս են գալիս թիթեռնիկները, վորոնք արդեն փոշ մի վնաս հասցնել չեն կարող, այլ միայն բեղմնավորվելով նորից ձու յեն ածում հետևյալ տարին ավերածություններ կատարելու համար:

Խնձորենու ցեցի հասցրած վնասը մեր պտղատու այգիներին չափազանց մեծ է: Շատ բազմաճատված նրանք բոլորովին վոչնչացնում են բերքը և զրկում այգետիրոջ յեկամտից: Այդ բավական չէ. մի անգամ վարակելով ծառը և ճյուղերը փաթաթելով իրենց վոստաճի խիտ

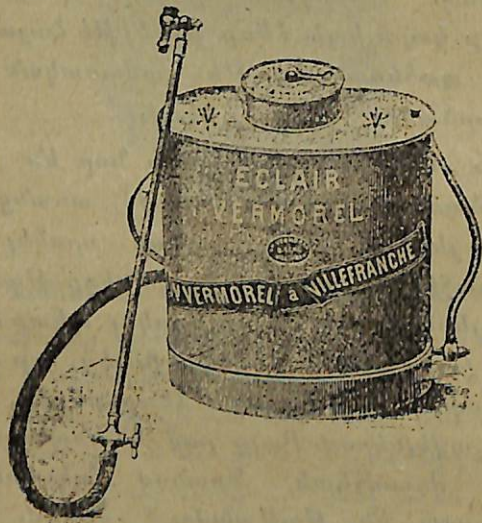
թելիկներով, այլևս դժվար է լինում ազատվել նրանցից՝ ուստի կոխվել այդ վնասատուի դեմ պետք է լինի անխնա և ինչքան հնարավոր է նրա յերևալուն պես՝ առանց հետաձգելու:

Սակայն ինչ միջոցներով է հարկավոր կովել նրանց դեմ:

Ամենից հիմնական միջոցը նրանց թունավորելն է և վորովհետև վորդերը չափազանց անոգնական են իրենց փոքր հասակում և դեռ չեն պաշտպանված վոստաճով այնպես, ինչպես մեծացած ժամանակ, ուստի թունավորել պետք է հենց վոր յերևում են նրանք: Այդ նպատակին հասնել կարելի յէ մի թույնով, վոր կոչվում է վիրիզյան կանաչ: Փարիզյան կանաչը կանաչագույն մի փոշի յէ, վորը կարելի յէ ձեռք բերել թե Հայաստանի հող-ժողովմատի պահեստում և թե գավառական հողբաժիններում և գործածել հետևյալ ձևով:

Գարնան սկզբում, յերբ դեռ նոր են առաջանում տերևները (ծառը ծաղկելուց առաջ), առանց սպասելու, վոր վորդերը յերևան, ծառը պիտի սրսկել փարիզյան կանաչով առաջին անգամ, իսկ ծաղիկները թափելուց յետո անպայման յերկրորդ անգամ: Սրսկել պետք է Վերմորելի ապարատով, (տեսնկ. № 4) իսկ այնտեղ, ուր վորևե պատ-ճառով անհնարին է ապարատ ձեռք բերել, կարելի յէ սովորական ավելներով: Բայց լավ է անպատճառ սրսկել ապարատով, վորովհետև նրանով տերևները ավելի լավ և հավասար են թաթախվում դեղով: Դեղը պատ-րաստում են այսպես. — ամեն մի վեդրո ջրին վերցնում են 2—4 մսխալ փարիզյան կանաչ և վորովհե-տև կանաչը ջրի մեջ չի լուծվում, պետք է նրան առաջ լուծել կես բաժակ ամոնիակ կոչված հեղուկի մեջ կամ թե չէ սովորական սպիրտի, կամ թունդ ողու մեջ, ապա լուծվածքը լցնել մեկ վեդրո ջրի մեջ: Յեթե ամոնիակ,

ապիրտ կամ թուռնդ ողի չի ճարվում, կարելի չէ կանաչը խառնել ուղղակի ջրի հետ, բայց այս դեպքում սրսկելու ժամանակ պետք է ապարատը մեջըն շալակելուց հետո շարունակ մեջքով շարժումներ անել, վորպեսզի փարիզյան կանաչը ապարատի տակը չնստի և ջրի մեջ հավասար կեղծով խառնված մնա: Բացի կանաչից պիտի ամեն մի վեղրոյին ավելացնել (նախորդ քիչ ջրի մեջ լուծելով) 6—8 մսխալ թարմ և չհանգցրած կիր: Այսպես պատրաստած հեղուկը պետք է լավ խառնել և ապա լքցնել Վերմորելի ապարատի մեջ, վորից հետո կարելի չէ սրսկել ծառը: Սրսկումը պետք է լավ կատարել, վորպեսզի հեղուկով թաթախվեն բոլոր տերևները, մանավանդ ծառի ճյուղերի ծայրերինը: Մինչև ծաղկելը պետք է սրբա-

Նկ. 4. Վերմորելի ապարատ

կել ավելի թույլ հեղուկով, վերցնելով ամեն մի վեղրոյ ջրին 2—3 մսխալ փարիզյան կանաչ, թե չէ թարմ տերևները կարող են թուլանից վնասվել: Ծաղկման շրջանն անցնելուց հետո, յերկրորդ սրսկումը կատարելիս կարե-

լի չէ վերցնել 4 մսխալ փարիզյան կանաչ, Վորդերը կրծելով թուլավորված սեւեվները՝ կոտորվում են: Յեթե սկզբում չկատարենք, այլ ուշացնենք, դեղը իր նպատակին չի հասնի, վորովհետև ինչպես տեսանք ցեցի վոստայնը թույլ չի տալիս, վոր ջրի կաթիլները վոստայնի ներսն անցնեն:

Շատ անգամ սրսկումները իրենց նպատակին չեն հասնում, վորովհետև դարնանը լինում են հաճախ անձրևներ, վորոնք սրսկելուց հետո լվանում են դեղը տերևներից: Այդ դեպքում պետք է անձրևը վերջանալուց և տերևները չորանալուց հետո նորից սրսկել:

Յեթե վորևե պատճառով այդեգործը հնարավորություն չի ունեցել սրսկումը իր ժամանակին կատարելու, կամ անձրևները խանգարել են, այն ժամանակ պետք է ոգտվել վորդերի մի հատկությունից: Վորդերը փոքրիշատե մեծացած ժամանակ շատ վախկոտ են լինում և ճյուղերի թեթև շարժումից պոկվում են բնից և թելիկներով վրա կախվելով իջնում են ցած: Այս հանգամանքից պետք է ոգտվել և ժողովելով վորդերը, վոչնչացնել նրանց:

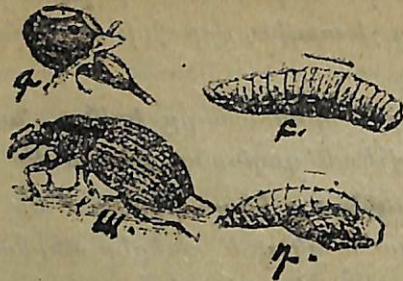
Հարսնյակ դարձած ժամանակ ևս շատ հեշտ է ժողովել և վոչնչացնել նրանց: Կարելի չէ գործածել հետևյալ միջոցը. պետք է վերցնել մի վորևե փոքրիկ ճրագ, լցնել բենզինով կամ նավթով և ճրագը վառելով, ամրացնել յերկար ձողի վրա ու ճրագի կրակով մեկ մեկ այրել բները:

Պեսե և հիսել մի բան, վոր յեթե կռվի միջոցներն իր ժամանակին ձեռն չեն առնվում, կռիվը հետ ավելի դժվարանում է:

2. ԽՆՁՈՐԵՆՈՒ ԾԱՂԱՍԿԵՐԸ

Հենց անունից յերևում է, վոր այս վնասատուն փր-

չացնում ե խնձորենու ծաղիկները: Սա մի շատ պատիկ բզեզ է:

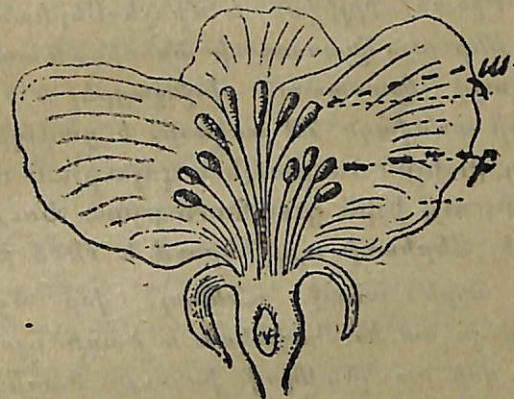
Նկ. 5. Խնձորենու ծաղկակերը (մեծացրած):

ա.—բզեզը, բ.—վորդը, (թրթուռը), գ.—խնձորենու ծաղիկը
փնտրած բզեզի եզի կողմից, դ.—հարսնյակ:

Կնճիթի ծայրին տեղավորված ե նրա բերանը իր կրծող ժանիքներով: Մարմնի մեծությունը 2 միլիմետրից ավելի չէ: Ունի յերկու անկյունավոր բեղիկներ, վորոնք շոշափուկներ են կոչվում (տես նկար 5): Վորդը մի քիչ ավելի մեծ է՝ մոտ 3 միլիմետր և ամբողջապես բաց դեղին գույն ունի, բացի զլխից, վոր սև է: Այս բզեզը յերևում ե ամեն տեղ, ուր զարգացած ե այգեգործությունը: Մեզանում չափազանց տարածված ե թե լեռնային և թե դաշտային շրջաններում: Ձմեռը անց ե կացնում զանազան պտղատու ծառերի (մեծ մասամբ խնձորենիների) բնի և ճյուղերի կեղևի ճեղքվածքներում, գետնի վրա թափված տերևների տակ և այն մասնուռների մեջ, վորոնցով շատ անգամ պատած են լինում մեր պտղատու ծառերի բները:

Խնձորենու ծաղկակերի բզեզը յերևան ե գալիս միշտ զարնան սկզբներում, յերբ ծաղկի կոկոնները դեռ չեն բացված: Եզը իր սուր կնճիթով ծակում ե դեռ չբացված խնձորենու ծաղկաթերթիկը ու փչացնելով կոկոնները՝ ածում ե իր ձուն հենց ծաղկաբաժակի մեջ (տես

նկ. 5-գ), ուր տեղավորված են առեջքները և վարսանդը, ծաղկի այն մասերը, վորոնց շնորհիվ գոյանում ե պտուղը: Ձուն դնելուց մոտավորապես 7-10 որ հետո դուրս ե գալիս փոքրիկ վորդը, վորը սկսում ե կրծել և փչնչացնել վարսանդը և առեջքները (տես նկ. 6):

Նկ. 6. Խնձորենու ծաղիկը

ա.—վարսանդներ, բ.—առեջքներ:

Այն կոկոնները, վորտեղ ծաղկակերը ձու յե ածել և վորդը փչացրել ե ծաղկի միջի մասերը, այլևս չեն բացվում, ծաղկաթերթիկները կարմրավուն գույն են ստանում և ծաղիկը չորանալով ընկնում ե: Ձորացած, չբացված ու կարմրավուն գույն ստացած այդ կոկոնները նշան են, վոր ծաղկակերը սկսել ե իր ավերածությունը:

Բավական ե այդպիսի ծաղիկը վերցնել, բացել կուշ յեկած ու դեղնաց թերթիկները և կարելի ե տեսնել ներսում դեղին վորդուկը, առանց, վտառների վորոնց կարելի ել չունի:

Ընդամենը 3 շաբաթվա լնթացքում վորդուկը հասունանում ե և հարսնյակ կազմում նույն տեղում:

8—10 որից հետո դուրս ե գալիս բզեզը, վորը արդեն անփնաս ե ծառի համար:

Նույն այս փաստաթուղթն հանդիպում է և տանձնու վրա, բայց ավելի քիչ: Չնչին մեծությամբ ունենալով խնձորենու ծաղկակերը ահագին փաստեր և հասցնում այդեզործություն, 1922 թվի գարնան մենք առիթ ենք ունեցել դիտելու մեր այգիները՝ սկսած Լուսա սահմաններից դեպի Իջևան, Դիլիջան և մինչև Յերևան, և առեն տեղ նկատել ենք այս փաստաթուղթի անորինակ տարածումը: Մեր հաշվով այդ փաստաթուղթն փոխնչացրել է 1922 թվին խնձորի բերքի առնվազն 70 տոկոսը, և ցավալին այն է, վոր աս փերը դիտելիս ծաղկակերի գոյություն մասին յեվ վնասը վերագրում էլին ցրտահարության, Նույնը կարելի չեր տեսնել Յերևանի այգիներում և 1923 թվին:

Պետք է աչքի առաջ ունենալ, վոր ծաղկակերի բզեզը խիստ վախկոտ է: Բավական է ծառի ճյուղին թեթեվ դիպչել, վոր նա կծկվելով, իսկույն ծառից գետին ընկնի: Բզեզների այս հատկությունից ոգտվում են նրանց դեմ կռվելու համար: Այդ նպատակով ծառի տուկ փռում են վորևե սպիտակ շոր (սավան) և ծառի ճյուղերին մի բանի թեթև հարվածներ տալուց սավանի վրա յեն թափվում բզեզները, վորից հետո ժողովելով կարելի չե նրանց փոխնչացնել: Բայց այս ձևով կարելի չե փոխնչացնել բզեզների մի մասը միայն, այն էլ այն ժամանակ, յերբ փաստը արդեն հասցրված է ծառերին: Պեսf և աշխատել վրասանցի սուռչն առնել մինչև ամռանը, վորովհետև ձուն ածելուց հետո դժվար է վորևե միջոց ձեռք առնել: Այդ նպատակով գարնանը, հենց վոր ծառի վրա յերևում են կոկոնները, պետք է սրսկել ծառը թարմ կրաշորով: Կրաշորը պիտի պատրաստել հետևյալ ձևով.—2 փութ չրացված կիրը հանդցնում են 1 վեդրո ջրով և ստացված կրի փոշուց վերցում են 4 ֆունտ ամեն մի վեդրո ջրին, լավ խառնելուց հետո կրաշորը լցնում են վերմորելի ապարատի մեջ և ծառը սրսկում: Կրաշորն այդպիսով

ծածկում է ծաղկաբողբոջներն ամեն կողմից և բզեզն այլևս չի կարողանում իր կնճիթով ծակել ծաղկաթերթիկը:

Վորովհետև բզեզը ձմեռն անց է կացնում ծառերի ճեղքերում, մամուռ բների վրա և այլն, պեսf և աշխատել լավ մաքրել ծառերի բներն ու հասոց նյութերը յեվ քանձ կրաշոր փակել ծառի: Այս ձևով բոլոր ճեղքվածքները լրացվում են և բզեզը ձմեռելու տեղ չունենալով, սատկում է: Լավ է ժողովել աշնան տերևները, կույտեր կազմել և վառել, վրովհետև բզեզը անց է կացնում ձմեռը նաև թափված տերևների մեջ: Այլևս անհրաժեշտ է և ծառի ճյուղերի և բնի կեղևի պոկած մասերը: Անհրաժեշտ է աշնանն անպայման փորել բաներով ծառերի տակը: Դրանով կփոխնչանան ամեն տեսակի բույսերը, վորոնց վրա ձմեռում են այդ փաստաթուղթերը: Աշնան փորելն ունի և այն մեծ նշանակությունը, վոր գարնանը ծառերի ծաղկման շրջանը կարճ է լինում, վորի շնորհիվ բզեզների հասցրած փնասը պակասում է: Պետք է ժողովել հնարավորության չափ նաև վարակված ծաղկաբողբոջները և այլևս:

3. ԽՆՁՈՐԵՆՈՒ ՊՏՆԱԿԵՐԸ

Ով այգի ունեցել է, կամ գարնանից սկսած այգում ապրած է, տեսած կլինի, վոր խնձորենու պտուղները գոյանալուց 2—3 շաբաթ հետո պտուղները շատ անգամ սկսում են վորդնել: Շատերը կարծում են, թե այդ վորդը, վոր բուն է դնում պտղի մեջ, առաջ է գալիս հենց իրեն պտղի միջից, շատերն էլ այդ բանը որենք են համարում և կարծում են, վոր խնձորը չի կարող չվորդնել: Բայց շատ շատերը նկատած կլինեն, վոր սկզբում վորդնած պտուղների թիվը լինում է քիչ, իսկ հետո քանի գնում ավելի շատանում է:

Բանն ինչպիսին է:

Վորդնած խնձորը դժվար չե ճանաչել խնձորի կեղևի

վրայի այն փոքրիկ ծակից, վորտեղ լինում է մուգ գեղ-
նավուն կամ կարմիր կեխափ փոքրիկ կույտ: Դա վորդի
ախտոտություններն են, վոր դուրս է հանել նա, լափե-
լով խնձորը: Յեթե այդպիսի խնձորը կիսենք, կտեսնենք
մեջը նստած սպիտակ փոքրիկ վորդուկը, վորը շատ է
սիրում ուտել խնձորի միջի սերմերը և զրա համար ել
միշտ խորանում է պտղի մեջտեղը: (տես նկ. 7)

Վորտեղից է հանկարծ առաջ գալիս այդ վորդը:

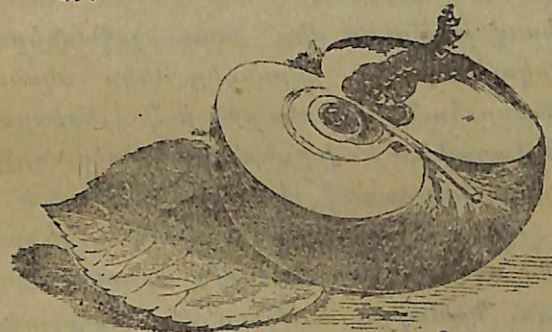
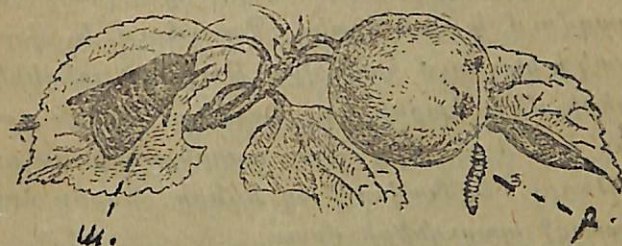
Սա մի սեվավուն քիթեռի վորդ է:

Թիթեռն ունի բարակ յերկարավուն մարմին, շատ
փոքրիկ գլուխ և յերկու յերկար բեղիկներ: Հանդիսա-
նստած ժամանակ թիթեռը նեղ թեփերը ծալում է տա-
նիքի նման (յերկու կողմից թեք) և ունի 10-12 միլի-
մետր յերկարություն: Թռչկոտում է միայն գիշերները
ծառից ծառ և ճյուղից ճյուղ, իսկ ցերեկները թափն-
ված է լինում տերևների մեջ կամ ծառի բնի ճեղքերում,
իսկ շատ անգամ հենց բնի վրա, և վորովհետև թիթեռի
մարմինը և թևերը լինում են նույն գույնի, ինչ գույնի
կեղևն է՝ միշտ ել աննկատելի յե մնում:

Այս թիթեռն է, վոր խնձորենու ծաղիկուց և փոք-
րիկ խնձորները ծառի վրա դոյանալուց հետո գիշերները
թռչկոտում է պտղից պտուղ և 1-2 ձու յե ածում մեծ
մասամբ պտուղների ծայրերին: Թիթեռի եզը կարող է
ածել 30-50 ձու և վորովհետև թիթեռներ շատ են լի-
նում, պարզ է, թե ինչու մեր այգիներում համարյա
առողջ պտուղ չի լինում:

Ածած ձվերից 8-10 օրից հետո դուրս են գալիս փոք-
րիկ և սպիտակ վորդուկները: Նրանք այնքան փոքր են
լինում, վոր դժվարությամբ կարելի չե տեսնել: Վորդուկ-
ները կրծելով խնձորի կեղևը (կլեպը)՝ կամաց կամաց
խորանում են պտղիներս: Վորդերի ձվերից դուրս գա-
լու ժամանակը սկսվում է պտուղների գոյանալուց

12-15 օր հետո, յեվ այդ ժամանակը չպետք է աչխարող
անել, վորովհետև այդ ժամանակ նրանք խնձորենու ցե-
ցի վորդերի պես շատ թույլ են լինում և հեշտությամբ
կոտորվում են թուխից: Այդ ժամանակն սկսվում է
ծաղկաթերթիկների թափվելուց անմիջապես հետո:

Նկար 7. Խնձորենու պտղակերը

ա.—Թիթեռը, բ.—խնձորից դուրս յեկած ու կախված վոր-
դը: Ներքևում՝ վորդը խնձորի մեջ նստած:

Խորանալով պտղի մեջ և վոչնչացնելով նրա սեր-
մերը, վորդը դուրս է գալիս և անցնում մի ուրիշ ա-
ռողջ պտղի: Այդ տեղափոխությունը մի պտղից մյուսին
վորդը սովորություն ունի կատարել ուշ յերեկոյան,
մութն ընկնելու ժամանակ, յեթե լավ հետևենք՝ հեշտու-
թյամբ կարող ենք տեսնել այդ բանը: Դուրս գալով վա-
րակված պտղի միջից, վորդը կախվում է հատուկ թե-
փի վրա, վոր բաց է թողնում բերանից և իջնում է

ներքին պատուհների վրա, ուր նորից կրծելով կեղեր թորանում ե ներս:

Հասունացած վորդը նորից դուրս ե գալիս խնձորի միջից և թելիկի վրա կախվելով իջնում գեանին: Հետո սողալով մոտենում ե ծառին և բարձրանում խնձորենու բնի վրա, ուր ճեղքվածներում կամ բացված կեղեմների տակ կազմում ե հարսնյակ: Պատահում ե, վոր վորդը հարսնյակ ե կազմում հողի վրա թափված տերեւների կամ խշուրների մեջ: Հարսնյակ կազմելը վորդն սկսում ե հուլիսին և 2-3 շաբթից հետո հարսնյակից դուրս ե գալիս թիթեռը: Բեղմնավորվելով եգերը նորից ձու են ածում առողջ պտուղների վրա:

Այսպիսով թրթուրը մեր տաք շրջաններում ունենում ե յերկու սերունդ, վորոնցից մեկը սկսում ե իր հարձակումները հունիսից սկսած, իսկ յերկրորդն ոգտատից: Յենթադրվում ե, վոր լեռնային ցուրտ շրջաններում յերկրորդ սերունդը առաջ չի գալիս և մնում ե հարսնյակ գրության մեջ մինչև հետեյալ գարուն, յերբ թիթեռը դուրս գալով սկսում ե իր ավերիչ աշխատանքները:

Յերևան, Ղաթարլու և մյուս մեր տաք շրջաններում հեշտ ե տեսնել վորդը մինչև անգամ սեպտեմբերի ընթացքում: Դրանք յերկրորդ սերնդի վորդերն են, վոր հարսնյակ կազմում են սեպտեմբերի վերջերին և այդպես մնում մինչև գարուն:

Կռիվը խնձորենու պտղակերի դեմ պետք ե սկսել գարնան, հենց վոր ծաղկման շրջանն անցնում ե և գոյանում են փոքրիկ պտուղները: Յեթե այդ ժամանակը բաց թողնենք, կռիվը կդժվարանա:

Ոգտվելով այն հանգամանքից, վոր վորդի ձվից դուրս գալը 10—15 օր ե քաշում, պտուղները գոյանալուց հետո իսկույն պիտի սրսկել ծառերը փափուկ և անաչով այնպես, ինչպես այդ առաջարկել ենք խնձորենու ցեցի

համար: Միայն թե սրսկումը տեսի ե կրկնել ամեն 10—12 օր մեկ անգամ, վորովհետեւ ինչպես տեսանք, վորդը սովորություն ունի մի պտուղ փչացնելուց հետո անցնել նոր առողջ պտղի վրա և թունավորված խնձորի կեղեր կրծելով՝ կսատկի:

Վորովհետեւ վորդնած պտուղները ծառից թափվում են և վորդը պտղից դուրս գալով բարձրանում ե ծառը ու փչացնում առողջ պտուղները, այդ պատճառով այդպետեւն իր համար պիտի սովորություն դարձնի յերեկոները և առավոտները ծառերի տակից ժողովել բոլոր թափված խնձորները և կամ իսկույն վոչնչացնել, կամ լցնել ջրով լիբը ամանի մեջ: Այդտեղ մի քանի ժամ պահելուց հետո վորդերը կկոտորվեն, իսկ խնձորը կարելի կլինի գործածել:

Գարնան և աշնան ծառերի բներին կրաջուր քսելն այս դեպքում ել լավ միջոց ե, վորովհետեւ, ինչպես տեսանք, վորդերը հարսնյակ կազմելու համար ընտրում են բնի ճեղքվածքները: Մաքրելով և կիր քսելով ծառի բուռը, մենք կզրկենք վորդին ծառի վրա հարսնյակ կազմելու հնարավորությունից, կամ կսպանենք, յեթե կազմած ե:

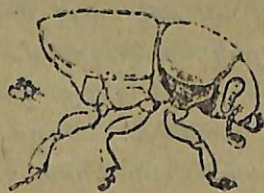
Բավական լավ միջոց ե և գոտիներ կապելու ձևը: Հարսնյակ կազմելու շրջանը դեռ չսկսված ծառի բնի վրա մի արշին բարձրությամբ ծղոտից հաստ ողակներ են չիւնում և կապում բնի շուրջը ինչքան կարելի յե ամուր: Վորդերը ժողովվում են բնի այդ մասում և ծղոտի առանքներում հարսնյակ են կազմում: Այդեգործը հետեւում ե այդ գոտիներին և յերբ բավականաչափ հարսնյակներ են լինում կազմված, ժողովում ե և այրում ու նորից գոտիներ կապում նոր ծղոտից: Գոտիները պետք ե շինել 2—3 վերջով լախությամբ, և ողակաձև ամրացնել բնի վրա թելով: (Տես նկ. 8)

Նկար 8. Ծղոսե ողակներ վորցեր վարսալու համար

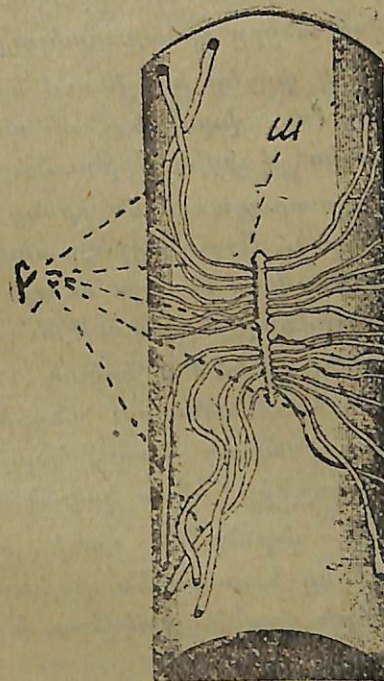
4. ԿԵՂԵՎԱԿԵՐՆԵՐԸ

Այս փնասատունն փոքրիկ բզեզ (բողոճ) է, ընդամենը 3 միլիմետր յերկարությամբ, սև կամ շագանակի գույն ունի։ Ունի շատ փոքրիկ զլուխ, վորի վրա տեղավորված են մազմզոտ ծնոտները, վորոնք ծառայում են նրան կրծելու համար։ Կեղևակերները փնասում են խնձորենու, տանձենու ու այլ պտղատու ծառերի բույնը և հաստ ճյուղերը։ (Տես նկ. 9)

Նկար 9. Կեղևակերը խիստ մեծացած, կողքից իսկական մեծությամբ

Բզեզի եզը, դարձանը կրծելով ծառի բնի կեղևը, անցք է բաց անում ախտեղ և մտնելով կեղևի տակը կրծում է ներսից թե կեղևը և թե փայտը, պատրաստելով այսպես կոչված մալրական անցք։ Մալրական անցքը լինում է կլոր, մոտ յերկու միլիմետր լայնությամբ և քսան միլիմ. յերկարությամբ։ (Տես նկ. 10) Այս մալրական անցքը բզեզը ու-

Նկար 10. Կեղևակերների անցքերը ծառի բնի վրա ա. Մալրական անցք, բ.—Թրթուռային անցքեր։

Վորաբար պատրաստում է ծառի բնի յերկարությամբ և կրծած փայտի թեփը դուրս է տալիս կեղևի մեջ բացած փոքրիկ ծակից։ Շատերը յերևի տեսած կլինեն մեծ մասամբ հնացած ծառերի կեղևի վրա բազմաթիվ ծակոտիներ։ Կարծես մեկը մեկով դիտմամբ ծակոտած լինի բույնը։ Ցեվ յեթե փորձենք վորևե սուր դանակով կեղևը այդ

մասում քերել, կբացենք վերև հիշած մայրական գլխավոր անցքը և կտեսնենք, վոր նրա կողքերից սկսում են մի շարք ուրիշ ավելի նեղ անցքեր գլխավոր անցքի յերկու կողմից, վորոնք տարածվում են արդեն ծառի բնի կամ ճյուղի լայնությունը: Այս յերկրորդական անցքերը, վորոնց թիվը մի տեղ լինում է 20-30 հատ, արդեն բզեզի թրթուռներն են պատրաստում: Կեղևակերի եզրը իր գլխավոր անցքը պատրաստելուց հետո անցքի 2 կողմից փոքրիկ փոսեր է շինում և ամեն մի փոսում ածում է մեկ ձու, վորոնցից մի առ ժամանակից հետո դուրս են գալիս փոքրիկ թրթուռները և կրծելով կեղևն ու փայտը, պատրաստում են իրենց համար անցքեր. (տես նկ. 10-բ.): Այդ անցքերը սկզբում ուղիղ են լինում, իսկ հետո թեքվում են այս ու այն կողմ և ունենում են մոտ 6 սանտիմետր յերկարություն: Անցքը պատրաստելով, վորդը կերակրվում է կրծած կեղևով և փայտով և մինչև աշուն հասունանալով, անցքի ծայրը լայնացնում է և այդ լայնացած մասում հարսնյակ (կոկոն) կազմում: Յերկու շաբթից հետո կոկոններից դուրս են գալիս նոր բզեզներ, վորոնք մի բանի որ մնալով բնի մեջ՝ ծակում են կեղևը և դուրս են գալիս հետևյալ գարնանից նորից ծառերի վրա հարձակվելու և բազմանալու համար:

Կեղևակերները մեծ վնաս են հասցնում ծառերին, վոր չնչացնելով նրանց կեղևները և կրծելով փայտը: Սրանից սովորաբար հարձակվում են քուլացած, հնացած, չոր ճյուղեր ունեցող ծառերի վրա:

Պտղատու այգիներում և անտառներում կատարվում են մեծ ավերածություններ, յեթե նախազգուշացման միջոցներ ձեռք չեն առնվում:

Մի անգամ վարակելով ծառը, բժշկելն արդեն չատ

դժվար է լինում, ուստի այգետերերը պիտի չափազանց ուշադիր լինեն, մասնավորապես խնձորենիների, տանձենիների և դամբուլենիների վերաբերմամբ, վորոնց վրա ամենից հեշտությամբ են բնակվում նրանք:

Կեղևակերների դեմ կռիվը պետք է հետևյալ ձևով վաղ գործնան, մինչև ծառերը կանաչելը այգետերը պետք է ուշի ուշով դնին այգու բոլոր ծառերը և կտրտի բոլոր չորացած կամ թուլացած ճյուղերը, իսկ կտրած տեղը պետք է կավ քսի:

Պտղատու այգում չպետք է արածացնել կենդանիներին, վորովհետև նրանք ջարդում են ճյուղերը, վիրավորում են ծառերի բները և այդպիսով կեղևակերների համար բնակավայր հարմար տեղեր են պատրաստում:

Զորացած, կամ պառաված ու քույլ ծառերը լավ է բոլորովին արմատից հանել լեվ ալգուց հեռացնել, վորովհետև կեղևակերը բնակություն է հաստատում ամենից առաջ այդպիսի ծառերի և թափված ճյուղերի վրա:

Յեթե ծառը լավ է և վարակվել է արդեն կեղևակերով, այդ դեպքում բնի և վարակված ճյուղերի վրայից այգու սուր դանակով պետք է հանել կեղևը այնպես, վոր կեղևի մի բարակ շերտ մնա բնի վրա և ապա կավից թանձր շաղախ պատրաստել ու լավ քսել կեղևից մաքրած մասերը: Նույնը պետք է անել և աշնան ու հետեվյալ գարնան ընթացքում, վորից հետո 2 տարվա ընթացքում ծառի վրա նոր կեղև կգոյանա: Այն ծառերը, վորոնց վրա կեղևակերը քիչ է տարածվել, պիտի մաքրել կեղևից միայն վարակված մասերը և նորից կավից պատրաստած շաղախ քսել:

Առհասարակ յայգետերը պետք է զգուշանա կեղևակերի տարածումից և բոլոր միջոցները ձեռք առնի նրանց զարգացման առաջն առնելու:

Այդ միջոցներից առհասարակ լավորը՝ ծառը փարթամ և առողջ պահելն է. ուրեմն հարկավոր է ծառի տակը միշտ փորած պահել և պարարտացնել, փայտել

5. ՏԱՐԱԶՈՒՅԳ ՄԵՏԱՔՍԱԳՈՐԾ

Այս թրթուռը տարածված է լինում մեծ մասամբ անտառներում, բայց պատահում է և պտղատու այգիներում: Պատահում են տարիներ, վոր չափազանց բազմանալով, սրանք մեծ քանակությամբ հարձակվում են այգիների վրա և ահագին ավերածություններ կատարում: Մեր այգիներում խնձորենիների և մյուս ծառերի վրա հատուկ են պատահում են ամեն տեղ և ամեն տարի: Թիթեռի վորձը 30 միլիմետր մեծությոն ունի և սպիտակավուն գույնի յե (տես նկ. 11-ա), իսկ եզր ավելի մեծ է լինում՝ մոտ 50 միլիմետր յերկարությամբ, թևերը մուգ կարմրավուն են սև բծերով (տես նկ. 11-բ) Յերկու սեռի այդ տարբերություն համար է, վոր այս մետաքսագործը կոչվում է «տարագույգ»

Նկար 11. Տարագույգ մետաքսագործ

ա.—Թիթեռի վորձը, բ.—Թիթեռի եզր, գ.—վորդը կամ թրթուռը, դ.—ձվերը մագերով ծածկված, ե.—հարսնյակ կամ կոկոն:

Թրթուռը բավական մեծ է, շերամի վորդից մի քիչ փոքր, մոխրագույն է, բազմաթիվ փայլուն կետերով և բծերով: Մեջքի վրա յերեք սևավուն գծերով և մարմնի ամբողջ յերկարությամբ: Մարմնի ահան մի մասնիկի վրա վերևից կարելի յե տեսնել մի-մի գույգ կապտավուն և մազոտ բշտիկ: Իսկ յետևի մասում նույնպիսի մազոտ բշտիկներ, միայն թե կարմիր գույնի: Բըշտիկների վրայի մազերը բավական յերկար են, զլուխը մեծ և մարմնին դիպչելիս թրթուռը դեղնավուն հեղուկ է արձակում, վորը քոր է առաջացնում:

Շատերն իրենց այգիների ծառերի վրա տեսած կլինեն այս վորդերին, բայց քիչ են ուշադրություն դարձրել, անփնտս համարելով նրանց: Բայց դա իհարկե սխալ է, վորովհետև այս թրթուռը մեծ ազահություն ուտում է և տերևները և յեթե շատանում է՝ կարճ ժամանակում ծառերը բոլորովին մերկացնում է տերևներից:

Թիթեռները յերևում են հուլիսին: Եգերը դանդաղաշարժ են լինում և մեծ մասամբ նստած են լինում ծառերի ճյուղերի կամ բների վրա, մինչդեռ արունները (վորձերը) ընդհակառակը շատ փր են, շարունակ թռչկոտում են, ցերեկները փնտռելով եգերին: Բեղմնավորվելով եգերը ձու յեն ամում բնի վրա և ձվերը ծածկում են իրենց մազերից հյուսված ծածկոցով: Մեկ եգը կարող է ամել մոտ 400—500 ձու, այդ պատճառով էլ շատ շուտով բազմանում են նըրանք: Բայց հուլիսին ամած ձվերից վորդերը դուրս են գալիս հետևյալ զարնանը հենց վոր ծառը կանաչում է և տարածվելով ծառի վրա՝ սկսում են ազահությամբ լափել թե տերևները և թե բողբոջները: Վոչնչացնելով մի ծառի տերևները նրանք խմբերով անցնում են յերկրորդին, մինչև վոր հասունանում են և հունիսի վերջերին շերամի նման կոկոն են կազմում ծառերի կեղևների

բացվածքներում ցանկապատերի մեջ և այլն: Կոկոնը լինում է հյուսված թույլ և սևավուն ե: Հուլիսին նորից դուրս են գալիս թիթեռները և տարածվում այգիներում:

Տարագույգ մետաքսագործը ահագին վնասներ է հասցնում այգեգործության և անտառներին: Յեղիլ են տարիներ, յերբ նրանք չափազանց բազմանալով վնջնչացրել են բերքը և տերևները հազարավոր դեսյատին տարածություն վրա:

Թրթուռը առաջանալու դեպքում պետք է ծառերը առանց հետաձգելու սրսկել փարիզյան կանաչով, վերցնելով ամեն մի վեդրո ջրին 4 մսխալ փարիզյան կանաչ: Սրսկումը պետք է կատարել ինչքան հնարավոր է լավ, թրջելով բոլոր տերևները:

Հուլիսի վերջերից սկսած պիտի լավ հայել ծառերը և ժողովել կամ ջարդել ձվերը, վորոնք հեշտ է գտնել ծառերի վրա, վորովհետև եզերը ինչպես տեսանք ձվերն ածում են բների վրա մարդաբոյ բարձրությունը:

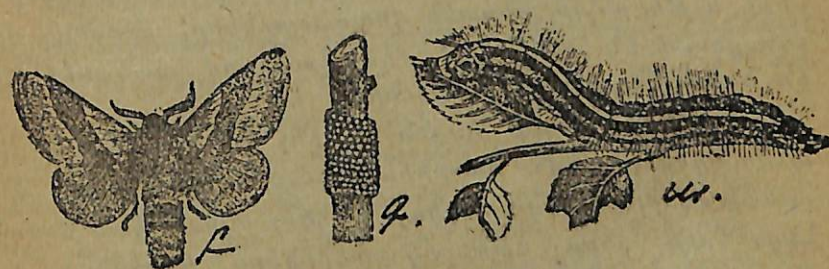

Նկատի պետք է ունենալ այն հանգամանքը, վոր թրթուռները մեկ ծառից մյուսը տեղափոխվելու համար իջնում են և գետնի վրա սողալով բարձրանում նոր ծառեր: Այդ տեղափոխությանը խանգարելու համար հուլիսին ծառերի բների վրա ամրացնում են 3—4 վերջով լայնություն թղթե ողակաձև գոտիներ վորոնց վրա քսում են մազութ, կամ կուպր:

Կան նաև հատուկ դեղիք այդ նպատակի համար, բայց նրանք դժվար է այժմ ձեռք բերել: Կուպրը ամենից հարմարն է և հեշտ է ճարվում: Թրթուռներն այդպիսի գոտիների հանդիպելով չեն կարողանում նրանց վրայով անցնել ու խմբվում են պոտու շուրջը բնի վրա: Շրջելով այգին կարելի յե թրթուռները ժողովել և վոչընչացնել:

6. ՈՂԱԿԱՎՈՐ ՄԵՏԱՔՍԱԳՈՐԾ

Այս թրթուռը նման է տարագույգ մետաքսագործին, նույնքան շատակիր է և վնասատու: Թրթուռը յերկար մաղեր ունի, կապտավուն է և մեջքի վրա ունի կարմրավուն մի քանի գծեր: Թիթեռը փոքր է, 3 սանտիմետր յերկարություն ունի, մուկ կարմրավուն գույն ունի: Թեվերի վրա ըստ լայնության յերկու գծեր են անցնում, վորոնց տրանքի շերտը ավելի մուգ է, քան թեվերի մյուս մասերը:

Նկար 13 Ողակավոր մետաքսագործ

ա. — թրթուռը կամ վորդը, բ. — թիթեռը, գ. — ձվերը:

Այս վնասատունն ավելի յե տարածված և ամեն տեղ

կարելի չե գտնել: Թիթեոսները յերևան են գալիս նորից հունիսի վերջերին և կոկոնից դուրս գալով մի շաբաթ հետո ձու են ածում, ընտրելով դրա համար ծառերի բարակ, մեկ տարեկան ճյուղերը: Ձվերը ածում են ողակաձև կանոնավոր շարքերով, (տես նկար 13) դրա համար ել ողակավոր մետաքսագործ անունն են կրում: Ձվերի ողակը շատ ամուր է լինում, վորովհետեւ եզը հատուկ հեղուկով նրանց ամրացնում է ճյուղին: Այդպես ձվերը մնում են մինչև հետևյալ գարուն: Դուրս գալով ձվերից Թիթեոսները ապրում են խմբերով և ցերեկները անշարժ են լինում: Այդ հանգամանքը շատերին կարծել է տալիս թե նրանք այնքան ել վնասակար չեն, բայց դա հիշելով և վորովհետեւ վորդերը իրենց գործը կատարում են գիշերներ, լափելով տերևները և մերկացնելով ծառերը: Հասունանալով նրանք ցրվում են և կոկոններ կազմում բների կեղևների ճեղքվածներում, ցանկապատելում և այլն:

Վոջնչացնելով տերևները նրանք մեծ վնասներ են տալիս այգեգործության. տերևների հետ միասին վոջնչացնում են և բողբոջները և այդպիսով փչանում են այն պտղատու բողբոջները, վորոնք գոյանալով նախորդ տարին՝ պիտի պտուղ տան հետևյալ տարում: Այսպիսով թե ողակավոր, թե տարազույգ մետաքսագործները և թե բոլոր տեսակի վնասատուները, վորոնք վոջնչացնում են տերևները՝ մեծ չափերով պակասեցնում են ծառերի պտղաբերությունը:

Կովի միջոցները նույնն են, ինչ վոր տարազույգ մետաքսագործի դեմ: Տարբերությունը նրանում է, վոր սրանց ձվերը ժողովելը պիտի թողնել աշնան կամ ձմռան սկզբներին, յերբ ծառերից տերևները թափվում են: Այդ ժամանակ պարզ կարելի չե տեսնել նրանց ձվերի ողակները բարակ ճյուղերի ծայրերին և ժողովել ու վոջնչացնել:

Հաճախ ողակավոր մետաքսագործը իր ձվերը ածում է տերևների կոթերի վրա: Պարզ է, վոր աշնան տերևաթափից հետո ընկած տերևների հետ լինում են և նրանց ձվերը, ուստի չի կարելի այդուժ թափված տերևները թողնել: Հարկավոր է ժողովել և կաղմել տերևներից կույտեր ու վառել:

7. ՅԵՐԲ ՅԵՎ ԻՆՉ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ ՊԵՏՔ Ե ԿԱՏԱՐԵԼ ԱՅԳՈՒՄ

Վաղ գարնանից, մինչև իսկ ավելի շուտ, յերբ ձյունը դեռ չի հալվել և ծառերը դեռ ձմռան քնի մեջ են գտնվում, այգետերը պիտի սկսի իր աշխատանքներն այգում: Նապետը է նկատի ունենա, վոր իր մզած կոխվը վնասատուների դեմ սգտավետ է և այն ծախքերը, վոր պիտի անի տարվա ընթացքում կծածկվեն այգու կատարյալ բերքով: Ձե վոր վերջ ի վերջո յեթե այս տարի կոխվ չե մղվել վնասատուների դեմ և այգու ծառերի տերևներն ու բողբոջները կերված են և վոջնչացված վնասատուներից, նշանակում է, թե մյուս տարի այգու բերքը պիտի պակաս լինի: Բավական չե այդ դա նշանակում է, վոր մյուս տարի վնասատուների թիվը ավելի շատ պիտի լինի և կոխվել ել ավելի դժվար:

Այս ճշմարտությունը պետք է գիտակցեն ամենքը և կովեն վնասատուների դեմ բոլոր այգիներում: Հակառակ դեպքում, յեթե մեկը կոխվ մղում է իր այգում ամենայն կանոնավորությամբ, իսկ նրա հարևանը անուշադիր է դեպի իր այգին, նշանակում է, վոր վնասատուները դեռ կան և կարող են հարևանի այգուց անցնել և վնասել այն այգին, վորի տերը կանոնավոր կոխվ է մղել իր այգում: Բայց չնայած դրան, շատերը կովելով իրենց այգիներում վնասատուների դեմ՝ մեծ հեռանքներ են ստանում և փրկում են իրենց այգիները վնասատուներից: Ուրեմն հարկավոր է, վոր բոլոր այգետերերը բժշկեն

իրենց այդիները և, չսպասելով հարեւանին, կառարեն հետևյալ աշխատանքները:

Փետրվար և մարտ ամիսներում կոխվել պետք է կայանա հետևյալում. այգիտերը պիտի մեկ առ մեկ ուշադրութեամբ նայի բոլոր ծառերը, մարբի այն ճյուղերը, վորոնց վրա աշնանից տերևներ են մնացել, կտրտի կոտորված, վիրավորված և չորացած բոլոր ճյուղերը, մաքրի ցեցերի թողած բները, ծառերի բների վրա գոյացած ճեղքվածքները, իսկ մարտի վերջերին կրաշաղախ քսի ծառերի բներն ու հաստ ճյուղերը:

Ապրիլի ընթացքում, յերբ ծառերն սկսում են կենդանանալ և բողբոջներ արձակել, չսպասելով ծաղիման պետք է սրսկել խնձորենիները փարիզյան կանաչով, վերցնելով ամեն մի վեդրոյին (30 ֆունտ ջրին) 2-3 մսխալ փարիզյան կանաչ: Յերկրորդ սրսկումը ավելի ուժեղ դեղով պիտի կատարել ապրիլի վերջերին, յերբ ծաղիկները կթափվեն: Այդ ձևով մենք կոված կլինենք թե խնձորենու ցեցի և թե պտղակերի դեմ: Ծաղիման ժամանակը դեռ չսկսված, յերբ նոր են առաջացել ծաղիկների կոկոնները՝ պիտի սրսկել կրաշաղախով ինչքան կարելի յելավ, վորպեսզի կոկոնները ծածկվեն կրաջրով և խնձորենու ծաղկակերը չկարողանա կրծել կոկոնները ձվեր դրնելու համար:

Մայիսի սկզբից նորից պետք է ծառերը սրսկել փարիզյան կանաչով պտղակերների դեմ և կապել բների վերա գոտիներ: Այս սրսկումը ուղղված կլինի նաև տարագույն և ողակավոր մետաքսագործների դեմ, վորոնց թրթուռները սկսում են վոչնչացնել տերևները: Մայիսի սկզբից պետք է անպայման փորել այգին բաժնով յեթե վոչ ամբողջութամբ, գոնե ծառերի տակերը: Այսպիսով կոչնչանան այգու մոլախոտերը, ուր թաղնվում են սուվորաբար վնասատուներից շատերը: Մայիսի յերկրորդ

կիսում պետք է նորից սրսկել ծառերը փարիզյան կանաչով: Պետք է գնեն ծառերի բների և ճյուղերի կեղևները պարզելու թե չկան արդյոք կեղևակերներ և յեթե կան անմիջապես անհրաժեշտ է միջոցներ ձեռք առնել նրանց դեմ:

Հունիսի և հուլիսի ընթացքում պիտի ժողովել խնձորենու տակ թափված վորդնած պտուղները և վոչնչացնել նրանց ամեն առավոտ և յերեկո, վրպեսզի ընկած խնձորների մեջից պտղակերի վորդը նորից չբարձրանա ծառը և չփայցնի առողջ պտուղները: Պետք է 1-2 անգամ ևս սրսկել ծառերը փարիզյան կանաչով: Հետևել ծառերի բներին կապած ծղոտի և կուպրի գոտիներին և նրանց տակ ժողովված վորդերը հավաքել ու վոչնչացնել: Յեթե խնձորենու ցեցի բներ մնացել են, ժողովել նրանց ձեռքով կամ այրել հրագներով:

Ոգոստոսին մեր մի քանի շրջաններում սկսում են նորից զարգանալ պտղակերներ: Պետք է սրսկումներ անել փարիզյան կանաչով: Ծառերի բների գոտիները պետք է նորոգել և շարունակել հսկողութունը թրթուռների նկատմամբ: Ծառերից թափված պտուղները ժողովել և վոչնչացնել վորդնածները:

Սեպտեմբեր և հոկտեմբեր ամիսների ընթացքում պետք է ուշադիր լինել կեղևակերների վերաբերմամբ և վարակված բները մաքրել ու կավ քսել: Ծառերի բները պիտի մաքրել և կրաշաղախ քսել: Հոկտեմբերի ընթացքում պետք է փորել այգին, կամ ծառերի տակը 3-4 արջիկ և փորել այգին, կամ ծառերի տակը 3-4 արջիկ լայնութեամբ բահերով: Այդպիսով վնասատուներից շատերը, վոր ձմեռում են հողի մեջ, կամ խոտերի արանքներում՝ կոչնչանան չղիմանալով ձմեռն ցրտերին:

Նոյեմբերին յեթե հնարավոր է ծառերի շորերը պիտի կտրել, վիրավոր տեղերը կավ քսել և ժողովելով թափ-

ված տերևները կույտեր կաղմել ու վառել, իսկ չորերը այգուց դուրս հանել ու դարձյալ վառել:

Այս կարգով իր այգոււմ աշխատանքներ կատարող այգեատերը կունենա որինակելի այգի և միշտ առատ բերք կունենա իր ծառերից:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

	Եջ
Խնձորենու փաստառուները	3
1. Խնձորենու ցեցը կամ թրթուռը	5
2. Խնձորենու ծաղկակերը	11
3. Խնձորենու պտղակերը	15
4. Կեղևակերները	20
5. Տաքազույգ մետաքսագործ	24
6. Ողակավոր մետաքսագործ	27
7. Յերը և ինչ բժշկական աշխատանք պետք է կատարել այգոււմ	27

ՎՐԻՊԱԿ.—1-ին գլխում տպագրված է «Խնձորենու ցեցը և թրթուռը», պետք է կարդալ՝ «Խնձորենու ցեցը և քրքուռը»:

ԼՈՒՅՍ ԵՆ ՏԵՍԵԼ «ՄԱՃԿԱԼԻ» ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵ-ՍԱԿԱՆ ՍԵՐԻԱՅԻ ՇԵՏԵՎՅԱԼ ԳՐԳՈՒՅԿՆԵՐԸ

1. Խ. Յերիցյան — Խնչալիսի սերմացու պիտի հանել (սպասված):
2. Բամբակի և կաղամբի փաստառուները Գինն է 12 կ. չերվ:
3. Ն. Ն. Բոզդանով — Ընտանի կենդանիների քոսը Գինն է 12 կ. չերվ:
4. Գ. Գրձեկյան — Բամբակի չոռ հիվանդությունը Գինն է 12 կ. չերվ:
5. Պ. Ն. Սոկոլնիկ — Խնչալիս պետք է կովել չորուկյան դեմ անջրդի հողերում — Գինն է 15 կ. չերվ:
6. Պրոֆ. Պ. Կոստիչև — Խնչ կա հողի մեջ և խնչալիսի հողեր են լինում — Գինն է 10 կ. չերվ:
7. Իս. տեր — Ներսիսյան. Խնձորենու փաստառուները և նրանց դեմ կովելու միջոցները — Գինն է 12 կ. չերվ:

Դիմել՝ «Մաճկալի» խմբագրության, կամ Հ. Ա. Ա. Կոմիտեյի հրատարակչության. Ֆեհեվան,

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0295268

18107

ԳԻՆՆ Ե 12 ԿՈՊԵԿ ՁԵՐԿ.

632.7

S-48